

ПИТАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ДЖОНА ЛОККА ТА ЇХ ПЕДАГОГІЧНА РЕТРОСПЕКЦІЯ В СУЧАСНИХ ШКОЛАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Золочевський В.В.

Харківський гуманітарно-педагогічний інститут

Анотація. У статті розкрито питання становлення ідеї організації дозвілля дітей з метою формування досвіду здорового способу життя, фізичного виховання у педагогічній спадщині Дж.Локка. Автор показав актуальність проблеми дослідження, здійснив порівняльний аналіз практики фізичного виховання та організації фізкультурно-масової роботи у сучасній Великій Британії (на прикладі приватних шкіл).

Ключові слова: програма, виховання, джентльмен, валеологія, фізичне виховання.

Аннотация. Золочевский В.В. Вопросы физического воспитания в педагогическом наследии Дж. Локка и их педагогическая ретроспекция в современных школах Великобритании. В статье раскрыты вопросы становления идеи организации досуга детей с целью формирования опыта здорового образа жизни, физического воспитания в педагогическом наследии Дж.Локка. Автор показал актуальность проблемы исследования, осуществил сравнительный анализ практики физического воспитания и организации физкультурно-массовой работы в современной Великобритании (на примере частных школ).

Ключевые слова: программа, воспитание, джентльмен, валеология, физическое воспитание.

Annotation. Zolochevsky V.V. The questions of physical training in J.Lock's pedagogical heritage and their pedagogical retrospection in modern Britain schools. The standing of idea of organization children's leisure with the aim of healthy way of life experience forming and physical education in Dg. Lock pedagogic heritage is performed in the article. The author performed the urgency of research's problem, made a comparative analyze of physical education and organization of physical work with students in Great Britain (on the example of private school).

Key words: program, gentlemen, education, physical, valeology.

Вступ.

Сучасний стан педагогічної науки та освітньої практики позначився загальними глобалізаційними процесами, що актуалізують розробку питань формування у молоді життєвих цінностей, орієнтування національної системи освіти на гуманістичні і валеологічні принципи виховних впливів, створення сприятливих умов для саморозвитку кожної особистості. Приєднання національної освітньої системи до Болонського процесу посилює значущість питань інтегрування вітчизняної освітньої системи у міжнародний освітній простір, актуалізує потребу ретельного критичного аналізу й доцільної педагогічної ретроспекції світового і національного історико-педагогічного досвіду організації освітнього процесу.

Законодавством України (Законами України „Про освіту”, „Про фізичну культуру і спорт”, Національною доктриною розвитку освіти в Україні, концепціями національного виховання, педагогічної освіти, фізичного виховання в системі освіти України, Державною програмою розвитку фізичної культури та ін.) визначено пріоритет валеологічної освіти молоді, наголошено на необхідності стимулювання у молоді прагнення до здорового способу життя, створення умов розвитку дитячого та юнацького спорту, туризму.

Вивчення стану розробки даної наукової проблеми показало, що незважаючи на значну кількість наукових праць з історії світової та вітчизняної педагогічної думки, нема окремого цілісного ґрунтовного дослідження, присвяченого вивченню питань становлення, обґрунтування теоретичних засад та узагальнення практики організації фізкультурно-масової роботи з молоддю. Виконані теоретичні й методологічні дослідження висвітлюють окремі аспекти організації фізичного виховання у контексті питань загальноосвітньої практики, соціально-педагогічної діяльності, історії професійної педагогічної освіти (Н.Б. Антоненко, Л.С. Бондар, О.В. Глузман, В.І. Луговий, Л.П. Пуховська, І.Ф. Прокopenko, О.В. Сухомлинська, Л.О. Хомич, Л.А. Штефан та ін.); розкривають питання практико-методичної підготовки учителів до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх шкіл (Н.А. Башавець, Г.П. Голобородько, Л.І. Іванова, С.О. Микитюк, А.В. Полулях та ін.); присвячені розкриттю історичного аспекту змісту і методики фізичного виховання (Н.А. Демидок, Т.В. Кравчук, М.З. Крук, А.М. Окопний та ін.). Об'єктивна потреба творчої педагогічної ретроспекції позитивного педагогічного досвіду зумовили вибір теми наукової статті „Питання фізичного виховання у педагогічній спадщині Джона Локка та їх педагогічна ретроспекція в сучасних школах Великої Британії”.

Ця тема узгоджена з комплексною програмою науково-дослідної роботи кафедр загальної педагогіки, історії педагогіки та порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди “Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх та вищих педагогічних навчальних закладах” (РК № 1-200199004109).

Формулювання цілей роботи

Тема роботи - аналіз проблем формування досвіду здорового способу життя і фізичного виховання дітей у педагогічній спадщині Дж.Локка.

Мета роботи: проаналізувати бачення Джоном Локком мети, завдань і змісту фізичного виховання дітей, визначити способи поєднання завдань і методів фізичного і морального виховання, здійснити педагогічну ретроспективу поглядів англійського педагога в умовах сьогодення.

Результати дослідження.

Сьогодення вітчизняної педагогічної теорії та практики позначилося зверненням до критичного аналізу і вивчення позитивного світового досвіду педагогів і просвітян минулого, серед яких чільне місце посідає Джон Локк (1632–1704) – англійський філософ, просвітитель, державний діяч, один з основоположників емпірико-сенсуалістичної теорії пізнання. Як відомо, Дж. Локк довгий час викладав грецьку мову, риторику, етику в Оксфордському університеті, працював домашнім учителем і вихователем, був політиком. Діяльність Дж. Локка прийшла на період Англійської буржуазної революції, результатом якої стало встановлення конституційної монархії. У світогляді вченого чітко визначена філософська дуалістична позиція: з одного боку – стихійний матеріалізм та сенсуалізм, з іншого – обстоювання позиції про те, що ми знайомимося не з самими предметами, а з уявленнями про них у нашому розумі (ідеалізм).

У своїх працях „Досвід про людський розум” (1690), „Думки про виховання” (1693) Дж. Локк виклав власне переконання щодо відсутності природжених ідей, уважаючи, що навіть ідея Бога і моральності не народжується з людиною. Дитина від народження до набуття власного досвіду подібна до чистої дошки (листа). У процесі життя людина з двох джерел знань (матеріальні об’єкти відчуттів та відповідні ідеї почуттєвих якостей і уявлень) формує зовнішній досвід. Внутрішній досвід, пов’язаний з мисленням, рефлексією, визначає основний зміст і результат розумового розвитку [1, 116; 5, 225].

Ці ідеї стали ґрунтом для розвитку педагогічної психології, зокрема методу самостереження або інтроспекції. Також це свідчить про тверде переконання Дж. Локка у тому, що від виховання і обставин життя залежить увесь процес розвитку людини. Подібні філософсько-педагогічні міркування вченого склали підґрунтя для розробки програми виховання джентльмена, що визначає основоположні засади і сучасної освіти Великої Британії.

Концепція виховання й освітня програма детально викладена Дж. Локком у трактаті „Думки про виховання”. Детально розглянемо основні педагогічні категорії за Дж. Локком. Зокрема:

а) як представник буржуазної аристократії Дж. Локк обстоював доцільність різнобічного виховання дітей тільки з сімей вищих соціальних станів, причому, вчений був категорично проти громадського виховання;

б) програма виховання джентльмена, ділової людини нового суспільства, передбачала реалізацію мети: сформувати джентльмена-ділка, здатного вести свої справи легко й прибутково. Ця мета конкретизувалася в завданнях, що водночас визначали послідовність напрямів виховання: по-перше, – розвиток здорового духу в здоровому тілі (фізичне виховання); по-друге, – дисципліна тіла, душі і розуму (загартування, моральне виховання, розумовий розвиток).

Визначаючи пріоритет фізичного виховання й загартування у вихованні джентльмена, Дж. Локк аргументував свою позицію так: „Здоров’я необхідне для наших справ та для нашого добробуту” [4, 23]. Серед засобів фізичного виховання, запропонованих Дж. Локком, слід виокремити:

– загартування (заборона носити дітям надто теплий одяг, формування здорових звичок (прогулянки на свіжому повітрі, фізичні вправи тощо), холодні водні процедури, міцний сон, здорова проста їжа (не рекомендувалося дитині вживати м’яса принаймні до 3 років);

– заборона носити занадто вузький одяг, рекомендація щодо постелі дитини: твердість, природні матеріали.

Дж. Локк наголошував, що значення фізичного виховання полягає і в тому, що кожен джентльмен має бути готовий стати солдатом.

Локківська концепція морального виховання ґрунтувалася на світоглядному переконанні щодо відсутності вроджених ідей та реалізації природного права. З точки зору Дж. Локка, мораль виходить з принципу корисності та інтересів особистості майбутнього джентльмена і спиралася на досвід валеологічної поведінки людини. Цілепокладання у моральному вихованні, за Дж. Локком, складається з позицій: 1) вироблення твердого характеру; 2) розвиток волі; 3) формування моральної дисципліни; 4) формування уміння керувати собою: „Сила душі полягає у здатності людини відмовити собі в утіхах, діяти всупереч власним нахилам і неухильно дотримуватися порад розуму, хоч як би бажання вабили в іншу сторону” [там само].

Дж. Локк рекомендував здійснювати фізичне і моральне виховання з раннього віку дитини, коли юна душа і тіло найніжніші й легко піддаються виховним впливам [5, 123].

Здоровий глузд має стати регулятором поведінки людини, основним засобом фізичного виховання і загартування дитини. Самодисципліна і самообмеження, за Дж. Локком, формують не лише практичні навички, моральні норми і досвід поведінки, які мають бути не тільки зовнішніми (зовнішній лоск), а й глибоко внутрішніми особистісними якостями. Таким чином, усі засоби, методи й прийоми фізичного і морального виховання у Дж. Локка об’єднуються функцією стимулювання внутрішньої потреби й активного самоствердження особистості джентльмена. Зокрема вчений радив застосовувати засоби: приклад батьків і домашнього вихователя, довілля (природа, речі, взаємини між людьми), поступове формування звичок, залучення до фізичної праці, систематичні гімнастичні вправління.

Не втрачають актуальності й сьогодні рекомендації Дж. Локка щодо загартування фізичних і моральних якостей. Наприклад:

1. Батьки мають усвідомити наскільки здоров’я необхідне для професійної діяльності і щастя і наскільки кожному, хто бажає відігравати певну роль у світі, важлива міцна статура, здатна витривало переносити незручності й утому, надміру очевидно.

2. Батьки мають долати схильність перетворювати свою любов до дітей у сліпу закоханість, оскільки мають пам'ятати, що, заохочуючи примхи дітей та пестячи їх, коли ті малі, псують у них природні здібності. Діти виростають, і виростають їх погані звички. Ця порада стосувалася щодо кліматичних умов (не перебільшувати значення тепла для здоров'я, правил загартування хлопчиків).

3. Батьки не мають права бездумно задовольняти всі бажання і примхи дитини, оскільки це може призвести до моральної загибелі дорослої людини. Ця порада стосувалася питань раціонального харчування, обмеження раціону простою їжею, традиційною для англійської кухні (молочні супи, каші на воді, вівсянка, сирі овочі та ін.), відмови від прянощів, солі та цукру.

4. Суворість батьківського ставлення й обмеження дитячої свободи мають поступово зменшувати відповідно до процесу дорослішання дитини, яка повинна навчитися керуватися в поведінці власним розумом.

5. Авторитет батьків формується через страхи, пошану, які змінюються поступово на любов і дружбу (відкриті прояви їх).

6. Батьки повинні усвідомити, що тілесні покарання не є дієвим засобом, оскільки часто лише є коренем інших поганих вчинків: „Такий різновид невільницької дисципліни формує невільницький характер” [4].

3-поміж найдодільніших методів фізичного і морального виховання Дж. Локк виділив:

– вправлення (фізичні тренування, вправи в добрих вчинках (не примушувати дитину запам'ятовувати правила поведінки, а реалізувати їх практично у виховній ситуації).

– доручення (в дуже помірній кількості);

– бесіди з дітьми (згідно з дитячими здібностями та рівнем розуміння);

– наочний приклад (керування і фіксація уваги дитини);

– фізична праця (різновиди ремесел та сільськогосподарська праця дозволяють зняти втому після навчальних занять, відновити енергію, стимулюють пізнавальні сили, зміцнюють здоров'я, дають життєве загартування) [3].

Проведене дослідження свідчить, що більшість постулатів програми Дж. Локка виховання джентльмена збереглися і творчо використовуються в шкільництві і сімейному вихованні в сучасній Великій Британії. Зокрема, на фізичну культуру виділено в середньому 15 % навчального часу на загальноосвітньому рівні. Програма фізичного виховання передбачає формування чітко визначених валеологічних умінь та фізичних якостей на різних стадіях фізичного розвитку людини: 1 – до 7 років, 2 – 7 – 11 років, 3 – 11 – 14 років, 4 – 14 – 16 років.

Широкою популярністю у Великій Британії користуються приватні школи-інтернати, в яких навчально-виховний процес організується по сімейному типу. Більшість шкіл мають басейни і добре обладнані спортивні зали, майданчики, ігрові поля, тенісні корти. Традиційним є для англійських шкіл виділення половини одного дня у навчальному тижні для проведення спортивних ігор, змагань, туристичних походів. Навчальний розклад субот так само передбачає проведення занять з фізкультури. Фізичні вправи, відвідування спортивних секцій є в розкладі другої половини кожного навчального дня. Раціон харчування в школах-інтернатах так само витримано в усталених традиціях англійської культури кожний день діти отримують триразове харчування. Приведемо приклад шкільного меню на день: сніданок: фруктові соки або фрукти, пластівці з молоком чи вівсянка, бекон чи омлет, тости, чай, кава, молоко; обід: супи, овочеві салати (від одного до трьох варіантів вибору), за вибором – м'ясні, рибні чи вегетаріанські страви, 2 – 3 вибору овочів, десерт (фруктовий пиріг, хлібний пудинг); вечеря: полегшений варіант обіднього меню (супи, салати, свіжі фрукти, сир). Прийом їжі відбувається у чітко встановлений час [2].

Висновки.

1. Загальний внесок у розвиток педагогічної науки та освітньої практики відомого англійського філософа, політика і педагога Дж. Локка полягав у розробці концепції виховання джентльмена, основоположні засади якої визначають характер навчально-виховного процесу в сучасній Великій Британії та Уельсі

2. Дж. Локк є одним із розробників цілісної системи морально-фізичного виховання і стояв у витоків валеології. Його методичні рекомендації, висловлені на сторінках трактату „Думки про виховання”, можливі для широкого використання в сучасних умовах особистісно орієнтованого виховання в загальноосвітніх школах та у процесі сімейного виховання.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем фізичного виховання у педагогічній спадщині Джона Локка.

Література

1. Джури́нский А.Н. История образования и педагогической мысли: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. - М.: ВЛАДОС, 2004. – 400 с.
2. Джури́нский А.Н. Развитие образования в современном мире. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 200 с.
3. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учеб. пособие / Под ред. А.И. Пискунова – М.: Сфера, 2001. – С. 206 – 211.
4. Джон Локк. Мысли о воспитании. – М.: Педагогика, 1968. – 296 с.
5. Я.А. Коменский, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И.Г. Песталоцци. Педагогическое наследие: Сборник / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джури́нский. – М.: Педагогика, 1987. – 412 с.

Надійшла до редакції 29.11.2007р.